

Libris.RO

Respect pentru oameni

JESPER JUUL

Copilul tău competent

**SPRE NOI VALORI FUNDAMENTALE
PENTRU FAMILIE**

Traducere de
AURORA IRIMIA

UNIVERS

Cuprins

Mulțumiri	5
Introducere	7
1. VALORILE FAMILIEI	17
Familia ca structură de putere	21
Definiții	23
Metode de creștere a copiilor	23
Vârstă sfidării	25
Pubertatea	26
Revolta adolescentină	26
Stabilirea limitelor	27
Unitatea	28
Fermitatea	30
Consecințele	30
Dreptatea	32
Interludiul democratic	34
Procesul de interacțiune în familie	36
Conflictul	39
Egalitatea	40
Respectul și acceptarea	42
Cerințele	43
O comunitate a demnitatei egale	44
2. COPIII COOPEREAZĂ	47
Conflictul fundamental	47
Cooperarea	50
Integritatea	61

Conflictul între integritate și cooperare	82
Integritate. Conflict, suferință, semnal, simptom. Cooperare ..	86
Simptomele psihosomatice	93
Comportamentul distructiv și autodistructiv.....	96
3. STIMA DE SINE ȘI ÎNCREDEREA ÎN SINE	104
Definiții	105
„Uită-te la mine, mamă!“: Recunoașterea nevoii copilului de a fi văzut	111
Recunoaștere și evaluare	118
Cum le oferim copiilor un sentiment al valorii	123
Copiii „invizibili“	130
De ce devin „invizibili“ copiii	133
De la invizibil la vizibil	137
Violența este violență	139
Stima de sine a adulților	149
4. RESPONSABILITATE ȘI PUTERE	152
Definiții	153
Primul pas este cel mai greu	158
Responsabilitatea și puterea părinților	161
Responsabilitatea personală a copiilor	167
Un limbaj personal	175
Responsabil, dar nu singur	178
Responsabilitate versus îndatoriri	186
5. RESPONSABILITATEA SOCIALĂ A COPIILOR	195
Responsabilitatea practică	199
Copiii suprareponsabili	205
Singuri cu responsabilitatea	215
Puterea parentală	220
Interacțiunea	223
Folosirea responsabilă a puterii	230
6. LIMITELE	242
Renunțarea la roluri	244
Stabilirea limitelor	249
Când stabilirea limitelor deraiază	253
Limele sociale	259
Limele sociale și copiii mai mari	265

7. FAMILIILE CU COPII ADOLESCENȚI	268
În adolescență e prea târziu pentru „îndrumarea“ copiilor ..	271
Părinții și sentimentul de pierdere	276
Relația dintre părinți	282
Cine decide?	283
Când succesul e aproape obținut	290
8. PĂRINȚII	295
Diferența	297
Conducerea comună	305
Parteneri și părinți	308
Reciprocitatea înseamnă respect	312

1

Valorile familiei

Ne aflăm la o răscruce istorică unică. În multe societăți diferite, valorile de bază care au întărit temelia vieții moderne trec printr-o perioadă de dezintegrare și transformare. În țările scandinave, femeile au fost în avangarda acestor schimbări, încurajate de legislația socială avansată și de confortul statului-providență. În alte țări, războiul civil sau greutățile economice au declanșat această evoluție.

Ritmul în care se produce schimbarea variază, dar situația este aceeași: familia ierarhică, autoritară, matriarhală sau patriarchală, este pe cale de dispariție. Harta lumii este plină de tipuri diferite de familie. Unele încearcă din răsputeri să mențină standardele din „vremurile bune“, în timp ce altele experimentează moduri noi și mai fructuoase de a trăi împreună.

Din punctul de vedere al avantajelor pentru sănătatea mintală, avem toate motivele să primim cu bucurie această schimbare. Structura tradițională a

familiei și multe dintre valorile ei erau distructive atât pentru copii cât și pentru adulți, după cum vor ilustra situațiile următoare.

O cafenea în Spania

Un tată, o mamă și doi fii, în vîrstă de trei și cinci ani, tocmai și-au terminat de mâncat înghețata și prăjiturile. Mama ia un șervețel, scuipează pe el, îl apucă zdra-vân pe mezin de bărbie și începe să-l șteargă la gură. Băiețelul protestează și își ferește fața. Ea îl însfăcă de păr și îi spune, șoptind înfuriată, cât de obraznic este.

Fratele mai mare se uită, strâmbându-se – dar numai un moment. Apoi fața îi devine o mască neutră. Și tatăl are o expresie întristată, dar apoi se întoarce iritat spre soția lui. De ce nu poate ea să-l facă pe băiețel să se poarte frumos? De ce face el atâta tăărăboi de fiecare dată?

Până pleacă ei de la cafenea, băiețelul și-a revenit. Cu ochii la vitrine, observă o jucărie nouă în vitrina unui magazin și arată entuziasmat spre ea. Vrea ca mama lui să se uite. Dar ea merge în fața lui și, când se întoarce după el, îl apucă de mâna și îl smucește din loc fără să arunce măcar o privire la jucăria din vitrină. El începe să plângă, implorând-o să se uite, dar ea e neclintită în hotărârea de a câștiga. „*Ponte la cara bien!*“ („Nu mai face mutre!“), repetă ea la nesfârșit.

Două cupluri tinere, unul cu un fiu de vreo cinci ani, se aşază la o terasă ca să bea o cafea după cumpărături. Când vine chelnerița, mama îi spune băiatului: „Noi bem cafea, tu ce vrei?“.

Copilul ezită puțin și spune: „Nu știu“.

Iritată, mama îi spune chelneriței: „Aduceți-i un suc de mere“.

Vin cafelele și sucul, iar după un timp băiatul spune, politicos și cu grijă: „Mami, aş prefera o cola cu lămâie, dacă se poate“.

„De ce n-ai spus de la început?“, răspunde mama. „Bea-ți sucul!“ Dar imediat îi spune chelneriței: „Băiatul s-a răzgândit. Aduceți-i o cola cu lămâie, să avem un pic de liniște!“.

Aproximativ zece minute, băiatul stă liniștit în timp ce adulții vorbesc. Deodată mama se uită la ceas și îi spune enervată băiatului: „Bea-ți cola!“.

„Plecăm?“, întreabă băiatul, vizibil agitat.

„Da, trebuie să ne grăbim să ajungem acasă. Bea odată!“

Băiatul își bea cola cu înghițituri mari. „Gata, mami“, spune el bucuros. „Nu-i aşa că am terminat repede?“

Mama îl ignoră și începe să discute cu ceilalți adulți. Băiatul stă iarăși tăcut. După o jumătate de oră, întreabă precaut: „Mami, mergem acasă acum?“.

Respect „Taci din gură, obrăznicătură!“, explodează ea. „O vorbă dacă mai scoți, când ajungem acasă te duci direct la culcare. Ai înțeles!?”

Băiatul e intimidat și se resemnează. Adulții o privesc aprobator pe mamă, iar tatăl copilului pune o mână pe brațul soției, în semn de susținere.

O stație de autobuz în Copenhaga

O bunică și doi copii – un băiat de patru ani și o fată de șase ani – așteaptă autobuzul. Băiatul o trage de palton pe bunică și spune: „Bunico, trebuie să merg la baie“.

„Nu poți să mergi acum“, răspunde ea. „Trebuie să ajungem acasă!“

„Dar îmi vine tare!“, spune copilul.

„Ia uită-te la sora ta mai mare, ce cuminte e“, spune bunica.

„Dar îmi vine... tare-tare!“

„N-ai auzit ce-am spus? Poți să te duci la baie când ajungem acasă. Dacă nu ești cuminte, o să trebuiască să-i spun mamei tale. Și pe urmă n-o să mai vii în oraș cu mine!“

Adulții din scenele descrise mai sus nu sunt oameni răi. Își iubesc copiii și nepoții, sunt încântați când copiii se poartă frumos și le apreciază comentariile amuzante și drăguțe. Dar acești adulți se comportă în

moduri neafectuoase fiindcă au învățat să considere acțiunile neafectuoase ca pe niște manifestări de afecțiune, iar acțiunile afectuoase ca irresponsabile.

Sute de ani, ceea ce i-am învățat de fapt pe copii a fost să respecte puterea, autoritatea și violența – dar nu să respecte alte ființe umane.

FAMILIA CA STRUCTURĂ DE PUTERE

Timp de secole, familia a existat ca o structură de putere în care bărbații aveau putere absolută asupra femeilor, iar adulții aveau putere asupra copiilor în toate aspectele sociale, politice și psihologice ale vieții. Ierarhia era incontestabilă: bărbatul se afla pe prima treaptă, femeia mai jos de el – dacă nu existau fii adolescenți –, urmată de fii, apoi de fiice. Reușita unei căsnicii depindea de abilitatea și disponibilitatea femeii de a se supune soțului; scopul clar în creșterea copiilor era să îi facă să se adapteze și să se supună celor care dețineau puterea.

Ca în toate structurile de putere totalitare, idealul era o situație în care nu apăreau conflicte deschise. Cei care nu cooperau erau tratați violent și li se limita și mai mult deja restrânsa libertate individuală.

Pentru cei care înțelegeau cum să se adapteze, familia oferea o bază sigură, dar pentru cei cu o individualitate

mai puternică familia și tiparele ei de interacțiune puteau fi extrem de distructive. Cei care suferău și manifestau simptome erau tratați – de educatori și psihiatri – astfel încât să se readapteze repede la viața în cadrul struc-
turii de putere.

Când deținătorii puterii (soți și părinți) încercau să-i „resocializeze“ pe femeile și copiii care se răzvră-
teau, erau încurajați să arate înțelegere, iubire și fermi-
tate – dar niciodată să predea puterea. Drept urmare,
multe femei și copii erau internați, și adesea reinternați,
în ospicii și forțați să ia medicamente.

Bineînțeles, această descriere este și incompletă,
și nedreaptă. După cum se știe, existau aspecte ale vie-
ții de familie tradiționale care erau plăcute și fericite.
Oamenii se iubeau unii pe alții. La alt nivel, cei care se supuneau cu succes se bucurau de o formă specială de siguranță, similară cu cea pe care o simt cetățenii bine adaptăți în societățile totalitare.

Unii dintre noi ar putea fi nostalgiți după „familia tradițională de pe vremuri“, dar rareori aceasta a exer-
citat o influență pozitivă asupra stării de bine și asupra dezvoltării individului. Cu alte cuvinte, din punct de vedere social, familiile tradiționale păreau adesea reu-
șite, dar patologia pe care o provocau putea să se mani-
feste oricând.

Abia spre sfârșitul secolului al XIX-lea am început să ne interesăm de copii ca de niște ființe individuale.

Respect pentru oameni și cărți

Atunci am realizat că satisfacerea nevoilor intelectuale și psihologice ale copiilor era importantă pentru starea de bine și dezvoltarea lor. Recunoașterea drepturilor femeilor a venit și mai târziu – în anii 1920 –, când femeile au început să ceară să fie luate în serios ca ființe umane, sociale și politice. Astfel, în prima parte a secolului, familia a început să devină treptat mai puțin totalitară, deși structura propriu-zisă de putere, care era baza vieții de familie, a rămas neschimbată.

Familia tradițională și-a pus amprenta și asupra termenilor din domeniul creșterii copiilor, care își au originea într-o perioadă când familiile reușite erau definite ca lipsite de conflicte și când ideile noastre despre ce înseamnă o viață de familie sănătoasă erau în mare parte diferite de cele de azi. Aș vrea să actualizez definițiile multora dintre termenii și conceptele pe care le folosim când vorbim despre familii și copii.

DEFINITII

METODE DE CREȘTERE A COPIILOR

În țările scandinave, am discutat cu mare încredere despre metode de creștere a copiilor până la mijlocul anilor 1970. Credeam despre copii că sunt asociali și potențial animalici; prin urmare, adulții trebuiau să folosească „metode“ care să asigure dezvoltarea individuală

și socială a copilului. Metodele variau în funcție de linile ideologice, dar ideea că este necesară folosirea unei „metode“ a rămas necontestată până de curând.

Acum, când știm că, încă de la naștere, copiii sunt oameni adevărați, este absurd să vorbim despre „metode“. Gândiți-vă puțin cum ar fi dacă am aplica acest concept relațiilor între adulți. Imaginea-vă, de exemplu, că un bărbat îi spune unui prieten sau terapeutului său: „Sunt îndrăgostit de o femeie înaltă și brunetă din Portugalia, dar am multe probleme cu ea. Poți să-mi spui o metodă pentru ca ea să devină mai puțin dificilă?“. Desigur, nici unui adult nu i-ar trece prin minte să abordeze un alt adult cu ideea aceasta. Dar aşa am abordat relațiile noastre cu copiii de la începutul secolului al XVIII-lea.

Când se nasc, copiii sunt pe deplin umani – adică sociali, sensibili și empatici. Aceste calități nu sunt învățate, ci înnăscute. Și totuși, pentru ca aceste calități să se dezvolte, copiii trebuie să fie crescuți de adulți care se comportă în moduri respectuoase, care modeleză comportamentul social și uman. Folosirea unei metode – a oricărei metode – nu este doar inutilă, ci și distructivă, deoarece îi reduce pe copii la niște obiecte în relație cu oamenii cei mai apropiati și mai dragi lor. Conform medicilor și cercetătorilor, este timpul să schimbăm felul cum relaționăm cu copiii – să trecem de la o relație subiect-obiect la o relație subiect-subiect.

În jurul vîrstei de doi ani, copiii încep să se elibereze treptat de dependența totală de părinți. Vor să poată gândi, simți și acționa singuri. Nu există nici o îndoială în legătură cu momentul când începe această vîrstă independentă. Într-o dimineață, în timp îți îmbraci fiica de doi ani, ea te trage de mână și spune: „Pot eu!“ sau „Fac eu!“.

Și cum reacționează majoritatea părinților? Spun: „Termină! Nu poti singură. Trebuie să te îmbrac eu. N-avem timp de joacă!“. Cu alte cuvinte, când copiii devin independenti, mulți părinți devin sfidători!

Totuși, acest scurt exemplu ilustrează cât de inteligenți și de cooperanți sunt copiii. Dacă un părinte întâmpină independența nou apărută a copilului său de doi ani cu împotrivire și sfidare, în câteva luni copilul fie va deveni sfidător el însuși – răspunzând la sfidare cu sfidare –, fie își va pierde complet inițiativa și va deveni și mai dependent.

Copiii mici devin inevitabil tot mai independenti și mai încrezători – asta face parte din dezvoltarea lor. Numai un sistem totalitar ar vedea o problemă în dezvoltarea naturală a personalității unice a copilului. Descrierea copiilor ca „sfidători“ este un truc tipic al celor care dețin puterea; rostul ei este să-i mențină pe copii într-o stare de subordonare.

Pubertatea este un concept clinic neutru care, de-a lungul istoriei, a căpătat o conotație extrem de negativă. Conflicte, ceartă și necazuri – acestea sunt ideile asociate cu adolescența. După al Doilea Război Mondial, a apărut conceptul la fel de negativ de prepubertate – avertizându-i pe părinții cu copii mai mici că pericolul pândește după colț.

Privită obiectiv, pubertatea este o perioadă de dezvoltare psihică și psihosexuală care îi face pe mulți adolescenți între doisprezece și cincisprezece ani să treacă printr-o anumită nesiguranță și turbulență. Ideea că această dezvoltare în sine ar cauza conflicte cu adulții este o prostie. Numărul și intensitatea conflictelor depind, printre altele, de abilitatea adulților de a-și recunoaște rolurile parentale în schimbare și de felul în care abordează dezvoltarea integrității copilului lor în primii trei sau patru ani din viața lui.

REVOLTA ADOLESCENTINĂ

În mod similar, anii adolescenței sunt descriși în termeni militariști, politici: revoltă, independență, revoluție și indisiplină. Acest lucru nu este surprinzător. Într-o structură de putere în care adulții reprezintă stabilitatea și trebuie să mențină un mediu fără conflicte,

Respect pentru oamenii săi
orice dezvoltare trebuie neapărat definită ca un atac la adresa sistemului.

Aceeași dinamică există în cazul femeilor de vârstă mijlocie. Când ajung la menopauză, orice acțiune sau stare a lor este pusă pe seama „hormonilor“. Asta constituie o scuză pentru deținătorii puterii (bărbații) ca să nu-și asume responsabilitatea pentru problemele care apar. La fel, adolescenții sunt îvinovăți că sunt adolescenți. Ceea ce ar trebui să facă adulții în schimb este să își asume uriașa responsabilitate în structurarea interacțiunilor din cadrul familiei.

Să discutăm acum despre un număr de concepte pe care le folosim în mod tradițional în legătură cu creșterea copiilor și care reflectă modul de a vedea realitatea al celor care dețin puterea. În aceste concepte este înrădăcinată credința că menținerea structurii de putere este cel mai bun lucru pentru toți cei implicați.

STABILIREA LIMITELOR

În cadrul unei structuri de putere este nevoie de lege și ordine; aşadar, în trecut, erau stabilite limite pentru a determina reacțiile fizice, mentale și emoționale ale copiilor. Aceste limite – ce puteau și ce nu puteau, ce trebuiau și ce nu trebuiau copiii să facă – erau impuse ca și cum familia ar fi fost o unitate de poliție.